

Dinsdag 22 december – ochtendeditie.

Verbinding met Antwerpen.

De stoomtramverbinding Breda-Antwerpen over Rijsbergen-Hoogstraten-Oostmalle is sedert gisteren weer hersteld. De van Breda te 10 uur VM en 1 u 35 NM vertrekkende trams geven aan de grens aansluiting naar Antwerpen.

Onderkleding voor de Belgische vluchtelingen.

Men schrijft ons uit Amsterdam:

Uit de artikelen in dit blad over de verzorging van de Belgische vluchtelingen in Brabant en Limburg heeft men kunnen vernemen, dat er vooral geklaagd wordt over het nijpende gebrek aan ondergoed. De heer Bern. J. Veldhuis, secretaris van het Nederlands comité voor Belgische en andere vluchtelingen, dat zich ook belast met de toezending van kleren aan vluchtelingenkampen, heeft ons heden medegedeeld, dat de schuld in deze, zo er van schuld moet gesproken worden, niet gezocht moet worden bij dat comité. Aan alle aanvragen om boven- en ondergoed is tot dusver voldaan. Als niet iedere vluchteling zich op tijd kan verschonen of onvoldoende in de kleren zit, dan heeft dit andere oorzaken. Het centraal kledingmagazijn in het voormalige hulpgebouw van De Bijenkorf voldoet zoveel mogelijk onmiddellijk aan de inkomende aanvragen. Tienduizenden stuks onder- en bovenkleding heeft het comité verzonden. Als de voorraad gebruikte kleren niet voldoende was, dan werden nieuwe goederen aangeschaft. Gedurende de laatste weken is voor het magazijn voor niet minder dan 30.000 gulden nieuw goed aangeschaft. Naar Vlissingen, om één enkel voorbeeld te noemen, heeft het comité verzonden: 1100 manshemden, 1339 tricot

mansbroeken, 744 hemden voor jongens, 914 wollen sporthemden, 1284 meisjesbroeken, 1122 meisjesborstrokken, enz., enz.

Alle plaatselijke comités kunnen zich met gerustheid wenden tot het centraal kledingmagazijn voor vluchtelingen te Amsterdam. Zij worden zo spoedig mogelijk geholpen. Men behoeft niet bevreesd te zijn, dat dit magazijn is uitgeput of eerlang zal zijn uitgeput. Waar de geldmiddelen van het comité mochten tekort schieten, springt de regering bij. Desniettemin houdt het comité zich natuurlijk aanbevolen voor particuliere hulp, in geld of in goederen. Goederen gelieve men te zenden aan de Oude Bijenkorf.

Gevluchte Belgische onderwijzers.

De heer P. Otto te Bloemendaal, lid van de tweede kamer, heeft namens het Bureau International de la Fédération d'Instituteurs een rondschrijven gericht tot de Belgische onderwijzers en onderwijzeressen in Nederland, waaruit blijkt, dat deze onder zeker voorwaarden door bemiddeling van genoemd bureau van de Belgische regering voorschotten kunnen ontvangen op hun jaarwedden of pensioenen indien zij een verzoekschrift daartoe tot de Belgische regering richten en dat aan de heer Otto kan worden toegezonden. Hij zal zorg dragen voor de doorzending naar Havre. Voor alle nadere inlichtingen, de terugkeer naar België, verloven of uitbetaling van voorschotten op jaarwedden en pensioenen betreffende, kan men zich tot de heer Otto wenden.

Salarissen voor Belgische ambtenaren.

De consul van België te Breda maakt bekend, dat de heer Begerem, Hartestraat 31 A te Amsterdam, door het Belgische landsbestuur gemachtigd is tot het uitbetalen van de salarissen en lonen van ambtenaren, beambten en werklieden van de Belgische spoorwegen,

posterijen en telegrafie over november en de voorafgaande maanden.

Tevens heeft hij machtiging tot betalen van de pensioenen aan werklieden en weduwen van de werklieden der spoorwegen. Tot uitbetaling van de lonen en pensioenen van de hier niet genoemde categorieën van beambten is nog geen machtiging verleend; belanghebbenden kunnen te dezer zake een verzoekschrift indienen bij het Belgische ministerie van financiën te St. Adresse bij Le Havre.

Deze uitbetalingen zullen slechts geschieden aan hen, die in Nederland zijn gevestigd; zij die in België wonen, zullen in België worden betaald en het is nutteloos, dat zij hiervoor in Nederland komen.

Rotterdam – Voor het Belgische Rode Kruis.

De gebroeders E. I. I. Kesner, tijdelijk hier ter stede vertoevende, verkopen foto's, die de verwoeste steden Leuven en Dinant voorstellen. De opbrengst komt het Belgische Rode Kruis ten goede.

Van het westelijke gevechtsterrein.

Berlijn, 21 december. Officiële kennisgeving van vanochtend uit het grote hoofdkwartier:

De aanvallen der Fransen bij Nieuwpoort zijn ook gisteren afgeslagen.

Parijs, 21 december. Het officiële bericht van hedenmiddag 3 uur meldt, dat er niets van belang is voorgevallen in België, behoudens enkele vorderingen der bondgenoten in de streek van Lombardsijde, Sint Joris, ten zuidoosten van Bikschote, en de bezetting van enige huizen te Zwarteleen.

Een vlieger boven Etterbeek.

Brussel, 21 december. Naar de ochtendbladen mededelen, vloog gisteren namiddag een vijandelijke vlieger over het vliegerterrein in de voorstad Etterbeek en trachtte er bommen te gooien. Hij werd echter door het vuur der Duitse soldaten verdreven.

Uit België.

Brussel, 21 december. Omtrent de getroffen regeling nopens de oorlogsbijdragen in België kan o.a. worden medegedeeld:

De besluiten van de landdagen der negen provincies om de jaarlijkse bijdrage van 480 miljoen frank, door de gouverneur-generaal aan de uitgifte van schatkistbiljetten op te brengen, hebben een reeks belangrijke vraagstukken opgelost. Tot dusver waren de schattingen aan enkele steden opgelegd, terwijl het welvarende platteland daarvan verschoond was gebleven. De weg van een staatslening of uitgifte van schatkistbiljetten door het land België wilde het Duitse bestuur reeds uit overwegingen, op het volkenrecht gegrond, niet inslaan. Daarom werd de weg gekozen, een oorlogsbijdrage op te leggen aan de negen provincies en ze voor het opbrengen van het bedrag gemeenschappelijk aansprakelijk te stellen. Bij de besprekingen met vertegenwoordigers van gedeputeerde staten der provincies bleek kun tegemoetkomende houding en zelfs een zekere geneigdheid tot zakelijke medewerking. Zij juichten het blijkbaar toe dat aan het land voorlopig een belasting bespaard blijft en de dekking der schatkistbiljetten wordt overgedragen naar vreedestijd.

De opvorderingen, tot dusverre met bons betaald, zullen thans met gereed geld worden voldaan.

Het stemt tot voldoening dat het gelukt is, midden in de oorlog de landdagen in de negen provincies bijeen te roepen en hen te bewegen tot aanneming van het voorstel der Duitse regering.

De wijze, waarop de vraagstukken voor de oorlogsbijdrage en de opvoedingen zijn opgelost, doet tegelijk recht aan de eisen van de overwinnaar en aan het vermogen van het land om de oorlogsbijdrage op te brengen. Daardoor is in de moeilijke economische omstandigheden van België de nodige orde gebracht.

Van Duitse zijde.

Brussel, 21 december. Nederlandse bladen bevatten de laatste dagen berichten over de beschieting der Engelse kust, waarin het verwijft voorkomt, dat Duitsland open steden niet eerbiedigt. Daar tegenover zij vastgesteld dat de Engelse vloot sedert weken in strijd met het volkenrecht de Belgische kust en Belgische badplaatsen beschiet en daar reeds grote schade heeft veroorzaakt. Zo is de badplaats Westende gedeeltelijk vernield en ook andere plaatsen hebben erg geleden.

Nederland en de oorlog.

De Belgische minister Helleputte bezoekt vóór zijn vertrek nog Maastricht. Gisteren namiddag heeft hij Eindhoven bezocht en aldaar de verblijfplaats van de Belgische vluchtelingen bezichtigd.

Geïnterneerden.

Volgens de Leeuwarder Courant schijnt het thans wel voor zeker te kunnen worden aangenomen, dat de Belgische geïnterneerden te Leeuwarden binnenkort daar vandaan zullen gaan.

Verder meldt dit blad, dat vijf hier te lande geïnterneerde gewezen Belgische officieren, die in verband met hun gedrag aan het front tot soldaat zijn gedegradeerd, naar het interneringsdepot te Leeuwarden zijn overgebracht.

Dagboek van de oorlog. (KVdW)

Brussel, 25 november.

In geen acht dagen heb ik nog in dit dagboek geschreven: acht dagen die ik in Holland heb doorgebracht. Wat ik er ben gaan doen? Ach, niet veel: alleen wat herinneringen oprisschen; mij gaan verzekeren dat sommige verbeeldingen van thans wel degelijk berusten op werkelijkheden, die voor ons tot het verleden behoren.

En nu kan ik aan mijn Belgische lezers mededelen: stel u dat eens voor, in Holland kan men zich van bij de grens oefenen in het opzenden van een telegram. Op afstanden, die met het blote oog onberekenbaar zijn, kan men er in betrekking komen met telefoonjuffrouwen. Had ik van Antwerpen tot in Roosendaal anderhalf uur met bevroren voeten Siberische ondervindingen opgedaan: het Hollandse grondgebied bezorgde mij onverwijld een zorgvuldig verwarmde spoorwegcoupé. Ik was nauwelijks aangekomen, of ik kon een brief posten, een gesloten brief nogal, naar een verafgelegen werelddeel, waar hij vermoedelijk vlugger aankomt dan een bericht, dat ik van Brussel naar Brussel zou hebben verzonden. En er was ook, innigste herinnering aan het meest gemiste comfort, er was dat, wanneer ik met de "neutral"-trein voorbij zeker schildwachthuisje reed, waar een Nederlandse vlag aan wapperde, ik daar het onzichtbaar astrale lichaam zag te staan van een kamerknecht, die mij een jasje van vóór jaren, toen ik nog zo mager was (ik ben in de laatste tijd veel verdikt) en dat ik sedert een paar maanden, bij gebrek aan beter, weer dragen moest, kwam

ontknopen en uittrekken, hetgeen ineens mijn hart en overig ingewand van een danige beklemming mocht bevrijden.

Ik trof in Holland nog andere souvenirs aan van mijn zeer gevuld verleden: zo mocht ik er onder meer een strijke van Weense dames ondervinden: een geneugte die wij, in haar mij wat pijnlijk aandoende, voor sommigen echter hoogst verlokkelijk morbidezza, tegenwoordig in Brussel missen. Zand echter over deze blanke verschijningen. Want daar waren in Holland mensen, Vlaamse en Hollandse, waar mijn hart nog vol van is, als ik er aan denk, oneindig meer dan van "Dichter und Bauer"-krassende Wienerkapellen ...

Weer iets dat de oorlog in ons tot hogere en diepere bloei zou ontwikkelen; het waardebegrip der vriendschap. Wij kennen nu vaderlandsliefde en de betekenis van onafhankelijkheid, beschouwd als collectief gevoel. De haast psychische gewaarwording der samenhangigheid, de ontreddeering vooral die onze secure zelfgenoegzaamheid onderging, verhoogden, verruimden ineens de zin der vriendschap. Nooit meer dan in Holland zou ik dit met een oneindig vreugde, als bij een verlossing, bevroeden.

Vlaamse vrienden, van wiens lot men zo goed als niets wist, buiten het vaderland terug te vinden: het opent schatkamers van gelegenheid. Of de eigen geboortegrond, de gemeenschappelijke geboortegrond ineens verplaatst was geworden in veiliger, vrijer oorden, vindt men elkaar terug met de wederzijds aangedragen weelde van al wat ons binden kan, gezuiverd van al wat kon scheiden. Het is als een verzoening na een geschil dat nooit heeft bestaan, maar dat, vanwege een vertroeteld egoïsme, steeds scheen te dreigen. En dan, wij voelen, daar op vreemde bodem, wat wij, onafscheidbaar van ons, meedragen uit het vaderland. Want: niet allen weten het, maar allen lopen, als Uilenspiegel, met aarde van de geboortegrond in hun schoenen.

Op vreemde bodem. Is Holland dan wel vreemde bodem? Staatskundig: ja. Maar hoe heb ik in mijn bonzend hart ervaren, dat ik weet niet welk atavisme, ik weet niet welke verwantschap, waar de taalgemeenschap maar een deel van is, mij bond aan die mensen, die voor onze landgenoten zo enorm veel hebben gedaan, met toch nog iets anders dan het plichtsbefef van een naburig land, iets meer dan de theoretische naastenliefde, die in de praktijk anders nogal gemakkelijk in het licht der eigen belangen verduistert. Een zekere "pudeur" weerhoudt mij, van Belgische erkentelijkheid te spreken: men maakt soms schulden, waarvan men weet dat men ze nooit zal kunnen betalen en die langs uw leven lopen als een weldoende vermaning. Maar dit kan ik toch zeggen, niet alleen om de innig warme ontvangst, die ik van mijn eigen Hollandse vrienden genoot, daar hebben ze mij al lang aan gewoon gemaakt!, maar van de bejegening, waar mijn landgenoten, zo Walen als Vlamingen, zich benoorden de Moerdijk in mochten verheugen; dat de leuze van "Noorderbroeders" voortaan niet louter nog congressengroetspraak is ...

Weer naar huis terug, eerst per spoor tot in Antwerpen, daarna op een karretje naar Brussel.

In de trein, duizenden die naar Antwerpen terug gaan wonen. Het nazien der passen wordt er niet makkelijker op. Onder die menigte zijn er velen, die nog geen Duits soldaat van heel de tijd dat de oorlog duurt gezien hebben, en ze nu gaan bekijken met iets als verbijsterde nieuwsgierigheid. Een dame, die slechts enige dagen in Holland geweest was, en dus heel goed weet hoe de onderscheiden Duitse uniformen er uitzien, barst in tranen los als wij over de grens rijden ...

Het karretje, dat zich noemt: "train-bloc Anvers-Bruxelles. Chauffage central".

Wij zitten onder een huifje, de voeten in het stro, dat de beloofde verwarming uitmaakt, en zijn rol uitnemend vervult. Het is een zachte, zachte middag. Komt de lollige drukte van het echt Brusselse gezelschap de teder weemoedige stemming breken, het tochtje is mij niet onaangenaam langs die brede steenweg, waarvan alle bomen tot stompjes zijn afgezaagd, en die te breder uitzicht geeft op de naakte, maar nog groene vlakten. Wij naderen Walem. Hoog bovenop de regelmatige karteling van het bolwerk, het zwarte silhouet van een soldaat. Beneden de wriemeling van andere soldaten, volop aan het werk. Eindelijk de afzichtelijk geteisterde dorpsstraat, waar alleen nog enkele muren recht staan ...

Landschappen van het ogenblik: velden van prikkeldraad; plantages van afgehakte sparretjes. Ik heb ineens het visioen: duizenden zwarte armen met gebalde vuisten, die uit de grond opsteken ...

Bij valavond rijden wij Mechelen binnen. St.-Rombaut heb ik nooit zo grandioos gezien, zo tragisch krachtig, met de reuzig sterke, van kartetsschroot beketste en doorpokte toren, met die diepe, ronde wonden, die de houwitsers boorden, en al de ramen wijde gaten. St.-Rombaut is geen blijde kerk meer, als nog kort geleden. Maar is mij thans liever dan ooit. En was het mij te doen, ik zou er zeer zeker te gepaster ure zo weinig mogelijk aan restaureren.

De nacht is ingetreden, en de koude, als wij rijden door Epepegem, of wat er van overschiet. Een laatste schildwacht aan de ingang van Vilvoorde, en een laatste onderzoek naar de passen. Wij zijn weldra te Brussel, en rond de familiehaard.

Vertellen, vertellen, tot er gescheiden wordt. Een onbekende komt mij de plotse dood melden van mijn vriend Lodewijk de Raet, de Vlaamse econoom: het eerste nieuws bij de terugkomst in het vaderland.

29 november.

Wij hebben onze arme De Raet begraven. Al wie naam heeft in ons Vlaams wereldje, was daar. Wat zijn vele van die mensen naar het uitzicht veranderd! Geslagen door de ernst der gebeurtenissen; geschokt door het afsterven van deze, die voor na de oplossing onontbeerlijk werd geacht tot bepaling van noden en mogelijkheden - Lodewijk de Raet was de eerste, na Vermeylen, om een romantische en politieke Vlaamse beweging te voeren tot een werkelijkheid, die overeenstemde met het gehele, ook economische wezen van ons volk - zagen wij een der sterkste zuilen wegvallen, waar zij een kimmervolle toekomst op te rusten wisten. Een toekomst, die veel moed en veel opoffering, veel liefde en veel kennis zal eisen. Van De Raet werd veel verwacht: deze tengere was de best gewapende, deze schuchtere was de minst verschrokkene, deze bescheidene was de meest beslagene. Nu volgden wij zijn overschot met vertrokken, met groen gelaat. Want wij waren aangeslagen door een loens vale, vals witte hemel, waar sneeuw uit dreigde. En bij dat dreigement van oneindige sneeuw; langs de oneindig trage baan naar het kerkhof; achter het log stomme lichaam van deze, die wij om de fijnheid en de diepte van zijn geest en de oprechtheid van zijn vriendschap hadden bemind: een gevoel van inkrimping, neen, van nauwelijks bewuste wezenloosheid, als aangezogen door luie afgronden, zonder enig verweer, zonder enig verlangen ...

Terug in de stad, in de blijheid der straatverlichting, onder de drukte van huismoeders die in de bazars Sinterklaas zijn gaan spreken. Ook in ons komt wat leven, al wijkt de weemoed nauwelijks. Als iedereen slenter ik. En volg twee dikke, reeds bejaarde Duitse soldaten, die lang staan dubben voor een speelgoedwinkel, eindelijk links binnengaan, en weldra elk met een goedkoop poppetje tussen de logge vingers staan, dat ze onhandig strelen over de porseleinen wangen ...

1 december.

Er komt, er is verandering.

Er is eerst, dat veldmaarschalk von der Goltz, die sedert 4 september tot op heden als gouverneur-generaal over België geregeerd had, opgeëist wordt door de Turken, welke hij indertijd heeft gedrild. Hij wordt vervangen door baron von Bissing. Van baron von der Goltz werd herhaaldelijk in Brussel gezegd, dat hij zelfmoord gepleegd had, een enkele maal dat hij bij een bezoek aan het front ernstig werd gekwetst. De Brusselaars geloofden het niet: telkens zagen zij, vooral na elke zelfmoord, een aantal aanplakbiljetten waaronder zijn naam stond. Zij leidden er uit af, dat hij nog in leven was. Nu hij vertrokken is merkt men nog altijd, dat hij hier is geweest: proclamaties, die een aantal dagen geleden door hem ondertekend werden, worden eerst nu uitgeplakt. Daaruit leren wij, dat in het bezette deel van België, Duitsland, Oostenrijk en de Ottomaanse staten niet meer beschouwd mogen worden als vreemde of vijandelijke volkeren. Daarentegen mogen wij geen geld meer sturen naar Rusland noch Finland. Terwijl een bijzonder daartoe belast commissaris met het nodig geoordeeld personeel toezicht zal houden over de banken, over deze vooral die bijhuizen zijn van of bijhuizen zouden hebben in oorlogvoerende landen. De afkondiging van deze maatregelen is de eerste zorg van baron von Bissing geweest. Het is het enige wat vooralsnog over hem kan worden aangekondigd. Hijzelf heeft ons trouwens zijn aanstelling nog niet gemeld.

Andere persoonsverwisseling: in de plaats van Freiherr von Lüttwitz zal voortaan als militair commandant van Brussel Freiherr von Kräwel optreden. Deze laatste laat het ons weten met beknoptheid, in een minimum van woorden. Hij is nauwelijks aangesteld, of op de muren staan, ten behoeve der Duitse troepen, allerlei aanwijzingen uitgeplakt: "zur Tankstelle", "nach Nivelles", naar allerlei andere

plaatsen en steden nog. Het publiek wordt “zur Passzentrale” geweest ... waar het haast onmogelijk wordt, nog een pas te bemachtigen. De auto's vernemen, dat zij in de stad niet meer dan twintig kilometer per uur mogen doen: een maatregel die toe te juichen valt en er dringend nodig was ...

Verder wordt in de stedelijke Warande - zonder dat generaal von Kräwel er schuld aan draagt: men was er al mee begonnen toen hij nog niet te Brussel was - het begraasde middendeel van het gaanpad dat tussen geschoren lindekens, vlak voor de ministeries ligt, geplaveid en tot chaussée gemaakt.

Waar de nieuwe militaire bevelvoerder vermoedelijk wel de hand zal in hebben gehad, zij het dan ook maar als uitvoerende macht: aan het gevangen nemen van de Engelse onderdanen, die nog in Brussel verbleven, en nu, naar men zegt (ik heb het niet gezien), geïnterneerd zitten in de militaire school.

Ziedaar een handvol officieel nieuws, of haast officieel. Officieel ook, maar uitgaande van het bestuur der voorstad Elsene, is de oproep aan de mannelijke bevolking tot het uitmaken van een burgerpolitie. Zulke politie bestaat weliswaar, en in heel de Brusselse agglomeratie. Zij bestaat echter uitsluitend uit vrijwilligers, en onder die vrijwilligers zijn er zelfs zoveel die tot de wereld der schouwburgen behoren, dat zij zich met enkele vrouwelijke ambtgenoten verenigd hebben tot het geven van een liefdadigheidsvoorstelling. Zo werd ik ook dezer dagen tot de orde teruggeroepen door een bijzonder welluidende tenorstem: die van Dognies, uit de Muntschouburg, dewelke mijn verstrooidheid belette, over het stationsplein en op de bajonet van steeds mogelijke Duitse polizei te lopen (al ziet deze laatste er haast even vredelievend als de twee andere soorten politie uit: de burgerlijke en de stedelijke, die trouwens eveneens civiel is (neem mij niet kwalijk). De burgerpolitie, door Elsene ontworpen,

onderscheidt zich nu van de vroeger reeds aangestelde, dat zij geen vrijwillige, maar verplichte dienst zal doen. Op zekere leeftijd zal elk beschikbaar manspersoon op gegeven uren en naar beurt met deftige stap en waakzaam oog, twee aan twee, over straat wandelen. En wie er geen lust toe gevoelt, kan zich afkopen door het betalen van een drie frank grote maandelijkse belasting.

Ik weet niet of ik de oproepende circulaire geheel naar de geest weergeef: ik woon een heel eind van Elsene af, en ben er, hoe plichtsbewust ook, niet kwaad om. Ik weet alleen, dat zij velen ontstemt, die er de wettelijkheid van betwisten. In hoeverre kan echter nog van wettelijkheid in oorlogstijd gesproken? Dit laatste diende in de eerste plaats uitgemaakt, geloof ik ...

Naast nieuwe politie: nieuwe soldaten, en daaronder de vreemdste. Er zijn er witte, met een zilveren scherm en hoge laarzen. Andere lopen met breedgerande, grijze flambards, die paars omzoomd, aan één zijde zijn opgestoken. En er zijn er weer, die men al heel lang kent, maar die men in de twee laatste maanden niet meer zag: dezen die de pinhelm dragen, en de eerste dagen, de schrikaanjagende van de aanvankelijke bezetting, oproepen ...

3 december.

Het werk der Volkssoep, dat zoveel verborgen armoede onthulde, (gisterenavond zag ik een oud boekhouder, een grijsaard, met zijn kannetje onder zijn overjas naar het uitdelingslokaal van zijn wijk gaan), en aan de werkloosheid ook wel enige schuld heeft, wordt geregeld en ongestoord voortgezet, al gaat men, naar wordt gezegd, gebrek aan geld lijden. De winter dwong tot in het leven roepen van een ander werk: dat der kleding. De dames, die in de verschillende wijken en voorsteden zich met inzamelingen voor de soep belastten, doen het nu voor de kleding. Hun taak is driedubbel: geld ophalen,

de behoeftigen opzoeken, en de kleren uitdelen. Ik weet uit goede bron dat het eerste zeer ondankbaar is. Men is te Brussel lang niet zo goedgeefs meer als bij de aanvang van de oorlog, wat goed te begrijpen is, waar ik grooteigenaars ken, die hun inkomsten zo zeer zagen verminderen dat zij op hun goederen hypotheeken zoeken ... en niet vinden. Het tweede leidt tot de ontdekking van ongelooflijke ellende. Het derde, het prachtig ingerichte, waar ik nader, na persoonlijk onderzoek, op terugkom, loont de genomen moeite: zullen er geen kolen zijn, dan toch warme kleren en een warme deken op de strozak. En er is dan ook de troost, dat, eenmaal iedereen geriefd - en de verdeling geschiedt met een orde, die de geruststelling over de spoed hiervan inhoudt - alle verdere omhalingen weer voor de soep zullen kunnen worden aangewend, die immers tot een nog niet te berekenen toekomst zal dienen uitgereikt.

Het pijnlijkste van het werk, door de dames uitgeoefend: het bezoek ten huize. Omdat het ook zoveel morele, onherstelbare miserie openbaart, waar niet aan te verhelpen valt. Men vertelde mij: bezoek werd gebracht aan een teringlijdend man, die op zijn stoel zat te bibberen. Men kent de levensdrift van teringlijders: deze was door de armoede geheel geknakt. En toen men hem vroeg: "Wat doet gij om uw tijd door te brengen?", dan antwoordde hij, moedeloos, en met grondeloze weemoed: "Och, rochelen, nietwaar?" ...

6 december.

Ik heb mijn zontje voor zijn Sinterklaas naar de schouwburg geleid.

Want wij hebben een schouwburg; geen variétés ditmaal (ik vertelde u, geloof ik, dat wij er een hebben sedert maanden al, en waar men zelfs een revue uitvoert), een heuse schouwburg, en een Vlaamse nogal. De artiesten van het gewone Vlaamse gezelschap te Brussel

hebben zich tot een “Volksschouwburg” verenigd. Zij spelen geregeld twee dagen in de week, liefst populaire, en Vlaamse stukken. “Roze Kate” van Nestor de Tière, was het eerst aan de beurt. Als tweede drama koos men “Genoveva van Brabant”, door Gust de Lattin. En in de gegeven omstandigheden is dat nog zo kwaad niet. De tot op heden uitgevoerde blijspelen kwamen uit ... het Duitse repertorium: eerst “Robert en Bertrand”, waarna “Onze Don Juan’s”. Beide stukken terdege vervlaamst en zelfs verbrusseld. En het publiek van de engelenbak, zelfs dat van de meer burgerlijke parterre, vindt er geen gaten in, is niet weinig tevreden zich weer aan deze retorica, soelaas, na de arbeidsweek, van vroegere zondagen, te mogen laven. Trouwens, de liefdadigheid wordt niet vergeten: de brave acteurs kennen beter dan wie de mildhartigheid van hun braaf publiek; de deftige werklui die het gros van de gewone bezoekers der Vlaamse schouwburgen uitmaken, die zoveel van draken houden juist omdat zij zo’n eerlijk en zuiver hart hebben, zijn vrijgeviger dan menige Brusselse miljonair. Toen enige dagen geleden, na een korte toespraak van de regisseur, een omhaling werd gedaan ten behoeve van de Belgische vluchtelingen in Nederland, bracht die wel geen schatten op, maar ik ben overtuigd dat die nederige gave heel wat vreugde zal baren, omdat zij uit zoveel goede harten kwam ...

Ik ben dus met mijn zoontje “Robert en Bertrand” gaan zien, niet in de vernieuwde Heyermanslezing, maar in de oude, voor de gelegenheid nog wat verhaspelde en verhakkelde versie uit mijn kinderjaren. Ik geloof wel dat het mijn eerste toneelherinnering is; het was ook het eerste stuk van mijn zoon. Na het eerste bedrijf zegde hij mij: “Mag ik ieder jaar eens mee?”. Na het tweede bedrijf vroeg hij al: “Mag ik om de zes maanden eens meekomen?”

Ikzelf ... Och, ikzelf en mijn kindherinneringen zijn hierbij van weinig belang. Als documentaire bijzonderheid wil ik alleen hier melden, dat ik de bariton Roosen, thans bestuurder van de Haagse opera, te Gent

in de rol van schildwacht (eerste bedrijf) heb weten debuten. En verder ... Er hebben vanmiddag in mij zulke vreemde opwallingen aan kinderlijke nieuwsgierigheden en angsten, verlangens en bange verwachtingen, door het herzien, na haast dertig jaar, van die oude, voze "Robert en Bertrand" gevoerd en als vreemde waterbellen op dode vijvers geleefd, dat ik werkelijk blij was, bij afloop er uit te zijn. Te meer dat ik al de tijd met de vrees had gezeten: "Er moest nu eens iets gebeuren, terwijl ik rustig in deze loge zit ..."

Er waren nogal wat Duitse soldaten in de zaal. Hoe hebben zij hun hart opgehaald aan de Duitse volksliederen die in het stuk verwerkt zijn! ...

De 16^e dezer heeft mr. Louis Franck, voorzitter van de Intercommunale Commissie, aan de heer W. A. van der Veen, voorzitter van het centraal bureel voor inlichtingen aan de Belgische vluchtelingen, een schrijven gericht, waarin wij lezen:

"U hebt mij wel willen mededelen dat ingevolge artikel 4 van uw grondverordeningen, waarbij tot doel wordt gesteld: "De bijzonder smartelijke gevolgen van de in België heersende toestanden te verzachten", u het voornemen hebt opgevat, om een verder beroep te doen op de hulpvaardigheid van onze Nederlandse taal- en stamgenoten, ten voordele van de hier zo diep geteisterde en zo hard lijdende bevolking, en tevens heeft u gewenst te weten hoe die hulp praktisch en doelmatig zou uit te delen zijn.

Dat, na de edelmoedige liefdadigheid, reeds in Nederland tegenover onze bevolking betoond, en de grote gedane offers, u nog zulk een initiatief denkt te nemen, is meer dan iemand had kunnen verwachten. Ik kan u slechts ten zeerste bedanken voor deze nieuwe blijk van menslievendheid.

Wat de verdeling van de te verzamelen hulpmiddelen betreft, is er naar mijn mening slechts één weg, namelijk deze verdeling over te dragen aan het nationaal comité voor hulp en voeding, en zijn afdelingen in de verschillende provincies. Geen gezaghebbender en beter ingericht organisme is denkbaar, en bovendien geniet het nationaal comité het voorrecht dat wat het toevertrouwd wordt, tegen rekwisitie en beslagname beschermd is.”

Wij hebben het overzicht van het Amerikaanse hulpcomité voor België, over de week, eindigend 9 december, ontvangen. Er zijn in die week uit Rotterdam 4964 ton (van 2240 pond) tarwe en 63 colli kleren en andere artikelen naar België gezonden. Met de voorafgaande zendingen mee 34.195 ton levensmiddelen en 495 colli kleren en andere artikelen. Uit de rekening en verantwoording lopende van 22 oktober tot 12 december blijkt, dat er een kas- en banksaldo is van 1.204.727 pond. Het comité schat de uitstaande vorderingen voor inkopen en vrachten op 1.400.000 pond. Er worden nog 23 schepen met levensmiddelen uit Amerika hier verwacht tussen heden en 19 maart.

Volgens de Antwerpse tijdingen heerst grote ontevredenheid onder het Belgisch staatsspoorwegpersoneel dat, ten getale van omtrent drieduizend man, in Antwerpen en het omliggende verblijft. Sedert 30 september II. Worden die mensen inzake uitbetalingen van maandwedde, premies, verschuldigde kledingsgelden, eenvoudig ... vergeten! Is zulks, vraagt het blad, uitwissel der hatelijke aanvallen der “Métropole” van Londen en dergelijke in het buitenland verschijnende vaderlandslievende (?) kranten.

Men zou het haast moeten geloven, wanneer men nagaat, dat het in Holland en Engeland uitgeweken personeel, welk dan nog voor de $\frac{3}{4}$ op kosten van openbare ondersteuningscomités geherbergd en gevoed wordt, reeds weken geleden ten volle werd uitbetaald.

Een zonderling stelsel van twee maten en gewichten voorwaar, dat de Antwerpse verstotelingen zo licht niet zullen vergeten, zomin als de lieve welwillendheden der Londense "Métropole".

Intussen verwacht het personeel hier het laatste woord vanwege de Antwerpse minister Segers, met de hoop dat deze wel de nodige maatregelen zal weten te treffen.

In de Düsseldorfer General Anzeiger vinden wij de volgende mededelingen over de afsluiting der Nederlands-Belgische grens door het Duitse bestuur:

Het verkeer over de Belgische grenzen is tot het noodzakelijke beperkt. De Duitse regering heeft tot dusver ervaringen opgedaan, die deze beperking nodig maken. Reeds de omstandigheid dat zeer vele Belgen en met name rijke burgers, België hebben verlaten en naar Engeland zijn getrokken, maakt het begrijpelijk dat deze mensen met hun in het land gebleven verwanten graag willen corresponderen. Daar echter postverkeer tussen België en Engeland uitgesloten is, bediende men zich tot nu toe van adressen in Nederland, waarvandaan dan de brieven bezorgd worden. Nu is gebleken dat zeer vele van deze brieven mededelingen bevatten die, bewust of onbewust, gegevens voor de tegenstanders van Duitsland inhielden. Dit moest met alle kracht worden tegengegaan.

Het blad herinnert dan dat het postverkeer uit België met het buitenland (behalve met Duitsland) verboden is en dat brieven of pakketten voor Duitsland slechts in Brussel en Verviers op de post gedaan kunnen worden. Ook het autoverkeer is aan scherpe bepalingen onderworpen en passen naar Nederland worden niet meer uitgereikt. Dit alles om bovenbedoelde correspondentie, die het Duitse bestuur aan spionage deed denken, te beletten.

Voor het verkeer blijft dus alleen de Duits-Belgische grens open. Passierscheine worden alleen aan Duitsers en aan onderdanen van rijken, die met Duitsland in oorlog zijn, uitgereikt, als het doel der reis voldoende duidelijk kan worden gemaakt. Zo mogen bv. vrouwen, wiens mannen als officieren of soldaten zich bij hun troepen bevinden, hen niet bezoeken, tenzij de mannen zwaar ziek of gewond zijn. Belgische vrouwen mogen hun mannen, die in Duitsland gevangen zijn, evenmin bezoeken.

Aan onderdanen van vijandelijke staten worden geen passen uitgereikt, evenmin aan Duitsers, die naar vijandelijk gebied willen gaan.

Uit België.

Men meldt ons uit Oostburg dat Duinbergen, het opkomende badplaatsje tussen Heist en Knokke, vrijdag door de bewoners moest worden ontruimd. Waar de Duitsers de bewoners heen hebben gezonden is onbekend. Over de Nederlandse grens mag niemand meer; daarom trachten verscheidene personen 's nachts door de posten te sluipen. Nu wil men daarvoor ook een stokje steken en heeft zaterdagnacht telkens het gehele terrein aan de grens verlicht met zoeklichten.

Hier aangekomen vluchtelingen vertellen dat zij die vroeger bij de burgerwacht hebben gediend, thans door de Duitsers weer worden aangesteld.

Op het strand tussen Cadzand en Knokke kon men zondag drie mijnen zien liggen, en te Cadzand twee. Gisteren zou een daarvan, die kort bij de woningen lag, gedemonteerd worden, de tweede zou men laten ontploffen.

Van het begin van het kalenderjaar 1915 af zijn de Duitse postkantoren te Brussel en Verviers gemachtigd om alle bij de posterijen aangeboden Duitse kranten en tijdschriften ter bestelling aan te nemen.

De Engelse ochtendbladen bevatten de lijst met de namen der zeelieden en marinetroepen, die bij de krijgsoperaties in en om Antwerpen door de Duitsers krijgsgevangen waren gemaakt. Deze lieden zijn te Döberitz geïnterneerd.

Dan bevatten die bladen de gewone aanvulling van de officiële lijst van gesneuvelde, vermiste, gewonde of krijgsgevangen Britse officieren.

De dodenlijst bevat 8 namen; bovendien vermeldt de Times het overlijden van E. C. Hardinge, de oudste zoon van lord Hardinge.

Men meldt ons uit Sluis:

Gisternacht is hier terug hevig geschutvuur gehoord; men veronderstelt dat de Engelse oorlogsschepen opnieuw Zeebrugge hebben gebombardeerd.

De bekende "ooggetuige" bij de Britse troepen in Noord-Frankrijk en West-Vlaanderen doet thans in de Engelse pers mededelingen over de gebeurtenissen aan het front, tussen 13 en 17 dezer. Wij ontleenen er enkel het volgende aan:

Maandag 14 dezer was op onze rechtervleugel de artillerie van beide partijen druk in actie; ook werd er over de gehele linie geweervuur gewisseld. Aan de linkervleugel kwam het tot een ernstiger treffen. Hier trok onze infanterie, nadat een deel der posities van de Duitsers gebombardeerd was, voorwaarts in de richting van een punt ten westen van Wijtschate. De Engelsen namen daar een gedeelte van

een loopgraaf; de Duitsers verloren 120 man aan doden, bovendien twee officieren en 60 man aan gevangenen. Voorbij onze linkervleugel waren de Duitsers iets voorbij een lijn tussen Sint Elooi (ten zuidoosten van Ieper en Zonnebeke) en het noorden van de weg Ieper-Menen teruggeslagen. Ook ten noorden van Ieper gingen zij op enige punten terug. Die nacht wierpen de Duitsers 250 granaten in Armentières.

De volgende dag kwam geen van beide partijen vooruit; maar 's nachts werd tot driemaal toe een aanval uitgevoerd tegen de Duitse loopgraven, wat wel enig succes had. Rechts van de Britse positie wonnen de Fransen enig terrein.

Ook de volgende dagen werden hier en daar kleine successen behaald. Van het Britse zware geschut troffen enige schoten een Duitse houwitserbatterij.

Van een Duitser, die de 14^e was gevangen genomen, vernamen wij, dat het 23^e regiment en de jagers op 4 november vreselijke verliezen hadden geleden. Dezelfde gevangene beschreef de 5^e als "een vreselijke dag"; de Duitse troepen hadden toen enorm te lijden gehad van het water in de loopgraven. Verder was het kanonvuur waaraan hij de 14^e had blootgestaan, heviger geweest dan enige vroegere kanonnade.

Volgens andere gevangenen zouden de Duitse landweermannen de oorlog van harte moe zijn en daarbij klagen over de harde bejegening, die hen van de kant van hun officieren ten deel valt. Was er aan deze Duitse landweersoldaten niet wijsgemaakt, dat de Britten hun gevangenen mishandelen, er zouden er zich meer komen overgeven.

De Duitsers dragen hun Pickelhauben niet meer; ook bedekken zij, om minder in het oog te vallen, de rode banden op hun uniform met lappen grijze stof.

Voorts vertelt de “ooggetuige” nog, dat de Duitsers thans veel talrijker zijn dan in begin oktober en dat hun stellingen veel sterker en beter georganiseerd zijn dan toen.

Dinsdag 22 december – avondeditie.

De Belgische vluchtelingen.

Prof J. F. Niermeyer te Utrecht schrijft ons:

Wanneer de hulpvaardigheid tegenover de Belgische vluchtelingen niet zal verslappen, dan is het zeker nodig tegenstrijdigheden in de berichten omtrent hun noden, en de voorziening daarin, zoveel mogelijk op te helderen.

Ieder, die de “vluchtoorden” in Brabant en Zeeland bezocht heeft, moet getroffen zijn door het gebrek aan onderkleding en schoeisel (hier en daar ook aan bovenkleding), dat in de meeste plaatsen heerste. Het deed daarom goed dat door de meeste journalisten in de berichten over hun reis in het zuiden op die behoeften werd gewezen, o.a. met klem door de vertegenwoordiger van uw blad. En niet minder goed deed het te zien hoe uw directie onmiddellijk de koe bij de horens pakte, in het nijpend gebrek te Oostburg voorzag en ook elders de zaak aanvatte.

Nu zullen velen verwonderd zijn geweest, sedertdien uit mededelingen van het provinciaal comité voor Zeeland te vernemen, dat dit aan alle behoeften in die provincie kan voldoen. Ter

opheldering moge dienen, dat het kledingdepot, door de goede zorgen van dat comité te Vlissingen ingericht, meermalen slecht voorzien is geweest, zodat plaatselijke comités zich wel eens tevergeefs daartoe hebben gewend.

Wat hier ontbreekt, dat was de krachtige centrale leiding, die van boven af had moeten komen. De gedelegeerde van de regeringscommissaris, het oud lid der tweede kamer Snoeck Henkemans, heeft zeker voortreffelijk werk gedaan, maar hij was niet in de gelegenheid zich blijvend in Zeeland te vestigen en moest zich tot inspectiereizen, nu en dan, bepalen. In de tussentijd had men zich te wenden tot de regeringscommissaris zelf, jhr. Ruys de Beerenbrouck, te Roosendaal gezeteld. En ook zij, die de minister niet willen tegenspreken waar hij in de kamer verklaarde, in de benoeming van deze leider een gelukkige keuze te hebben gedaan, zullen toch evenmin jhr. Ruys zelf willen betwisten, dat diens ambtsgebied veel te groot is, gelijk hij openhartig aan de journalisten verklaarde. Zeker is nu een gelukkige keuze gedaan in ds. Pattist te Aardenburg als gedelegeerde voor westelijk Zeeuws-Vlaanderen. Zo moesten er meer zijn.

Over enkele dagen zal ik aanleiding hebben, Zeeland opnieuw te bereizen en gaarne zal ik daarna in dit blad mededelen of inmiddels de vluchtelingen daar voldoende kleding hebben gekregen; en ook schoeisel.

Het zij mij veroorloofd in dit verband nog een andere tegenstrijdigheid op te helderen. Zoals uw vertegenwoordiger mededeelde, beklagde de burgemeester van Vlissingen zich tegenover de journalisten, dat ik hem ten onrechte zou hebben beschuldigd niet intijds ziekenbarakken te hebben aangevraagd. Ik heb niet over ziekenbarakken gesproken. Na de slechte toestand van het verblijf in de Vlissingse havenloods te hebben beschreven,

voegde ik daaraan toe, wat te Vlissingen door dames en heren van het comité werd medegedeeld, toen mijn gezelschap zich over die toestand ontdaan toonde: de burgemeester heeft het niet nodig geoordeeld, barakken aan te vragen. Barakken dus voor gezonde mensen, zoals ook door enige journalisten, drie weken later, voor Vlissingen werden verlangd.

Dit doet echter niet af aan mijn bewondering voor de arbeid van het Vlissingse vluchtelingencomité dat, door het groot aantal doortrekkende vluchtelingen, onder de meest ongunstige omstandigheden werkt en met geestkracht zijn nobele taak blijft vervullen.

Van harte stem ik in met de wens, in de echt menskundige beschouwingen van uw vertegenwoordiger over het vraagstuk der vluchtelingen geuit: mogen Vlissingen en andere plaatsen, waar de verblijven nog altijd zeer onvoldoende zijn, spoedig worden ontlast, niet door concentratie der mensen in grote kampen, waarvan een enkel als doorgangplaats kan dienst doen, maar door rationele distributie over de daartoe geschikte gedeelten van het land; waartoe (de gegevens zijn daarvoor bijeengebracht) zeer wel mogelijkheid bestaat.

Als men zich eens tien jaar verder denkt en vraagt waarop Nederland dan met meer voldoening zal kunnen terugzien: op het bijeenbrengen der behoeftige Belgen in grote heidekampen of op hun oordeelkundige verdeling over het rijk door een centrale leiding, die zich alleen bezig houdt met de oplossing van het probleem van de vluchtelingen, dan zal het antwoord niet twijfelachtig worden.

Londen, 22 december. De Daily Mail verneemt uit Noord-Frankrijk: Er zijn grote gevechten geweest aan de kanalen ten oosten van Nieuwpoort. De Duitsers stonden dikwijls urenlang tegenover de

Belgen en Fransen met slechts het water van het kanaal tussen hen in. In het kanaal van Passendale lag aan de kant, die door de Fransen bezet was, een praam vastgemeerd. Voorzichtig werd het vaartuig losgemaakt en dwars over het kanaal gelegd. Vervolgens kroop mannetje na mannetje over de praam naar de overzijde. Zij hadden sokken en polsmoffen, zelfs petten over hun schoenen gebonden om het geluid van hun stappen te dempen. Zij vielen toen de Duitse loopgraaf aan en maakten zich in het geheel van acht loopgraven meester, waardoor de Duitsers uit een aanmerkelijk gebied verjaagd werden. Er waren veel doden.

Parijs, 22 december. Een Franse ooggetuige van de gebeurtenissen tussen 7 en 15 dezer deelt mede: Op verschillende punten hebben wij aanvallen gedaan, die met succes bekroond zijn. Wij zijn nergens gedwongen geworden op te geven wat wij gewonnen hadden. De vijand is genoodzaakt geweest zijn verdedigende houding te handhaven. Dit heeft onze troepen versterkt in het besef van hun superioriteit.

Parijs, 22 december. Een bijzondere correspondent verneemt van bevoegde zijde, dat de bondgenoten in het westen drie of vier dagen geleden het offensief genomen hebben, gebruik makende van het vertrek van Duitse troepen naar Polen. De bondgenoten zijn zeer veel opgeschoten, hoewel er een geweldige tegenstand verwacht wordt.

Brugge. De oorlogscorrespondent van De Tijd meldt uit Sluis:

Gisteravond om tien uur verscheen er boven Brugge een vliegmachine, met zoeklichten werkend. De vlieger wierp drie bommen op Brugge. Er volgden hevige ontploffingen. De uitwerking is onbekend. Vannacht zijn er te Zeebrugge 1500 en te Heist 1200 Duitse soldaten aangekomen.

Uit Gent wordt op 20 dezer aan De Tijd gemeld:

De nood te Gent is thans schrikbarend. Intussen worden dagelijks de rekvisities groter. Op de markten op woensdag en vrijdag halen de Duitsers de beste beesten weg en die worden naar Duitsland gevoerd. Betaling geschiedt met papieren bons, waarvoor de gemeente goed is. Dezer dagen kwamen soldaten ook weer met een hele lijst bij de socialistische coöperatie. De bekende volksvertegenwoordiger Anseele werd kwaad van ergernis en begon de posten te schrappen, die hem onredelijk voorkwamen. Een ogenblik later kwam een officier met de nodige manschappen en beduidde Anseele, dat hij ook die geschrapte posten te leveren had en hij gevangen genomen zou worden als hij nog eens zo brutaal was, veranderingen in hun lijsten aan te brengen. De nood aan brandstof doet zich natuurlijk ook onder de Duitse militairen gevoelen, maar die weten er wel raad op.

Alle houten betimmeringen van de annexen van het Palace Hotel worden op het ogenblik weggebroken en tot brandhout verwerkt. In de winkels van Gent is geen enkele kachel of fornuis meer te krijgen. Alles is opgeëist en naar de loopgraven vervoerd. De paarden gaan eveneens in lange rijen weg en zelfs kalk wordt overal opgevorderd. De onbewoonde huizen worden leeggehaald door het Bureau des Réquisitions onder toezicht van Duitse militairen. De viceconsulaten worden niet ontzien.

Verscheidene Duitsers, die vroeger uit België gevlucht waren, zijn thans teruggekeerd en eisen schadevergoeding van de gemeente. De commandant ondersteunt deze eisen en dwingt de gemeente tot betaling.

Eigenaardig zijn de maatregelen die de Duitsers nemen ter viering van het aanstaande kerstfeest, dat wel "waardig" schijnt te worden.

Zo is bv. bekend gemaakt, dat alle cafés de 24e dezer de gehele nacht mogen open blijven.

De gemeente moet zorg dragen voor de verrassingen der Duitse soldaten en hiertoe zijn opgeëist een miljoen sigaren, een miljoen sigaretten, en 40.000 kilo tabak. Op de voorraden in de grote wijnkelders is beslag gelegd, eveneens voor kerstmis, en de eigenaars mogen er zelf, zonder toestemming der Duitse overheid, geen fles van gebruiken. Bij een distillateur kwamen soldaten met een geschreven aanvraag van 800 flessen cognac.

De man keek eens ongelovig naar het papiertje en stuurde de soldaten terug om te laten vragen of het geen vergissing was. Zij kwamen terug met een biljet voor ... 1600 flessen.

In een instrumentenwinkel is voor 12.000 gulden aan instrumenten ter opluistering van het kerstfeest opgeëist. De stad moet ook zorgen voor een groot aantal hazen, maar daar wordt hartelijk om gelachen. Hoe moeten de burgers nu toch aan hazen komen, daar ze geen wapen in huis mogen hebben? Ja, zelfs de handbogen zijn opgeëist.

Van Franse zijde.

De Franse legatie in Den Haag deelt het volgende mede:

Op 20 december zijn wij enigszins vooruit gekomen in de streek van Sint Joris (ten oosten van Nieuwpoort). Op het overige gedeelte van het front, tussen de zee en de Leie, valt niets belangrijks te vermelden, behalve een nieuwe vooruitgang van onze infanterie ten zuidoosten van de herberg van Kortekeer (ten noordoosten van Diksmuide), de bezetting van enkele huizen van Zwarteleen (ten zuidoosten van Ieper) en het bombardement door de vijand van het hospitaal van Ieper.

Uit België.

De voorzitter van het Antwerps centraal bureel voor inlichtingen aan vluchtelingen, de heer W. A. van der Veen, deelt ons het volgende mee:

Het is koud, bitter koud in België. De dekens zijn er schaars, op vele plaatsen zijn er weinig goede en dichte woningen; de vensterruiten zijn met papier dichtgeplakt, met planken dicht getimmerd, er is gebrek aan brandstof, bedden zijn er niet. Ziedaar iets, wat ik allereerst zou willen bespreken.

Toen wij de vorige week bij kardinaal Mercier waren, vestigde zijne eminentie hierop onze aandacht opdat toch waarlijk bij het verstrekken van voeding de noodzakelijke dekking niet zou worden verwaarloosd. Er was een gezin, zo vertelde deze eerbiedwaardige kerkvorst, bestaande uit man, vrouw en vijf kinderen, dat bevoorrecht is boven velen. Zij hebben namelijk een gebroken, kreupel, ijzeren ledikantje, een gescheurde matras en twee dekens. Het is niet veel, maar door dicht bij elkaar te kruipen blijft men toch warm. Mgr. Mercier was getroffen door de liefdevolle hulp en de sympathie, welke van Noord-Nederland uitgaat. Hij vestigde onze aandacht verder op de schrijnende fatsoenlijke armoede en ten laatste op de noden der vele kantwerksters. Een 20.000 tal vrouwen kunnen worden geholpen met een gering bedrag. Stel u daartoe in verbinding met deze adressen, mijnheer Van der Veen, zegde mgr. Mercier, en zie dan eens of het u mogelijk is ook hier hulp te geven.

Wel, dat heb ik gedaan, en ik heb gesproken met een kranige, wakkere vrouw, lid van het algemeen secretariaat der Christen Vrouwenvakverenigingen van België, die mij mededeelde, hoe de oorlog ook hen te midden van veel arbeid had overvallen. Men was er in geslaagd deze kantwerksters, een stille, bescheiden klasse van

vrouwen, samen te brengen in syndicaten, een te Eke-Nazareth bij Gent, een te Geraardsbergen, een te Turnhout, terwijl in vorming was een syndicaat voor gans West-Vlaanderen. Deze syndicaten verenigden zich door middel van een algemeen secretariaat tot een vakvereniging. Zij slaagden er in de lonen van 70, 80 en 90 centiemen per dag tot tweemaal zoveel te laten verhogen. Men liet bestaan de tussenverkopers, fabrikanten of facteurs, die vroeger wel er in hadden willen berusten, dat niet meer dan 20 centiemen per dag door sommige vrouwen werd verdiend. Het is waarlijk een grote lankmoedigheid van deze vakvereniging dat men, terugziende op zulk een verleden, zulke facteurs of zulke fabrikanten nog duldt. M.i. ware het beter, dat men zelf de verkoop van de kostbare kantwerken, die de bewondering der ganse wereld sinds eeuwen hebben gewekt, ter hand nam. Maar men zal het daar zelf wel beter weten. De lonen, die men nu betaalt, zijn nog hongerlonen. Wat heeft men geleden, dat men thans nog met blijdschap durft constateren lonen van 75 cent per dag voor een arbeid, die een kunstvaardigheid, een zelfbeheersing een geduld en een arbeid vraagt, zo inspannend, dat de meeste vrouwen boven 40 jaar dat werk niet meer kunnen verrichten.

Nog kwam in mijn handen een boekje over de arbeid, verricht door verschillende congregaties van kantwerksters. Ook is het naar mijn bescheiden mening nodig, dat zulke congregaties de hand in eigen boezem steken en hun dingen eens gaan herzien, opdat een nieuw leven, met meer zorg voor het individu en minder zorg voor winst zich daar gaat vertonen. Mochten er nu onder het katholieke Nederland belangstellenden zijn, die meer van deze zaken wensen te weten, dat men mij dan schrijve, tot zaterdag naar Arnhem, daarna naar Roosendaal, Brugstraat 33.

Een geheel nieuw onderwerp, dat ik wel in uw aandacht aanbeveel, omdat het belangrijk is boven alles, is de noodzakelijkheid om de hulp

voor België te centraliseren. Al spant men alle krachten in, al draagt ieder mens het zijne bij, dan nog zullen wij niet kunnen verhoeden, dat velen van gebrek en verzwakking zullen omkomen. Het is daarom zo te betreuren, dat onoordeelkundig hulp wordt geboden. U weet zeker, dat in België reeds terstond na de oorlog zich heeft gevormd het “comité national de secours et d'alimentation”, “het comité voor hulp en voeding”. Dat comité zag zich geplaatst voor de taak 7 ½ miljoen mensen te voeden, waarvan een gedeelte niet in staat is de voeding te betalen en een ander gedeelte wel. Men heeft het volgende ingenieuze en praktische programma gemaakt. Men stelde twee departementen in, een “het handelsdepartement” en het andere het “hulpdepartement”. Het eerste bracht bijeen een som van bij de 50 miljoen frank om daarmee voedsel aan te kopen. Dat voedsel werd weer verkocht naar de provinciale handelsafdelingen van het comité, die het weer overdeden aan de handelaren, met de bepaling, dat slechts een vastgestelde prijs bij de verkoop mocht gelden. De winst, die men hiermee maakte stelde men in handen van het “hulpcomité”, dat daarmee de plaatselijke hulpcomités hielp aan geld om meel, vlees, rijst enz. te kopen om aan de armen te bedelen. Helaas, de toestand heeft zich zo plotseling en zo snel ontvouwd. Er is niet genoeg geld in kas om deze plaatselijke hulpcomités te helpen, in de provincie Antwerpen, de meest geteisterde, nog niet een vierde. Daartoe heeft men weer een nieuw comité in het leven geroepen, het “comité voor inzamelingen”. Ook springt de bevolking bij: onderwijzers storten al hetgeen zij boven 50 F verdienen in de kas der plaatselijke hulpcomités, een ontvanger stelde zijn gehele maandsalaris, 160 F, in de kas en ging mee in de rij der soep- en broodmensen staan. Zo ziet men allerwegen een vereend de handen samen slaan. Maar toch, men komt er niet. En wij hebben ons niet te ontveinzen, de nood stijgt, en de honger zal, blijft de toestand zoals die is, niet te weren zijn. Ik ben overigens overtuigd, want ik meen mij niet te vergissen in de tekenen, die zich openbaren door uiting

der bevolking en door de geestdrift en ernst, waarmee men samen werkt, dat eens, zoals het woord geuzen voor ons Noord-Nederland een nationale betekenis heeft, de woorden "hij stond ook in de rij der soep- en broodmensen" een aanduiding zullen zijn, waarvoor iedereen eerbied zal voelen. Ik weet niet, of deze woorden onder de ogen zullen komen van de vele rijke bewoners van België, die het goed hebben en zich met hun geld in het buitenland in veiligheid menen te hebben gesteld. Ik hoop dat het gebeurt en daarom voeg ik hier de woorden bij: "denk toch, dat gij het zijt, die uw volk zo doet lijden". Menig burgemeester verzekerde mij voor 9 centiemen per dag een mens in leven te kunnen houden. Is het niet vreselijk te bedenken, wat een enkele 100 frank kunnen doen, een bedrag, dat gij misschien gedachteloos voor een nutteloos voorwerp besteedt? Daar is iets, dat hoger gaat en dieper indringt dan vrees en schrik en zucht tot zelfbehoud, daar is iets, dat de arme, zwakke, krachteloze, bleke huisvader maakt tot een held, tot een figuur, die iemand tranen in de ogen prest, maar zijn hart verkwikt. Dat iets zult gij niet kennen, die weggevlucht zijt van uw volk en veilig en in overvloed leeft. Daar is iets, dat in de historie zal blijven naklinken, en dat is, dat de arme, de trouwhartige zijn volk niet wil verlaten, en dat hem maakt tot een koningskind.

Deze medewerking en samenwerking der bevolking allerwegen maakt het noodzakelijk, dat ook in het buitenland samenwerking zou komen in het verstrekken van hulp. Ik acht mij gelukkig, dat mr. Van den Berkhof uit Leiden bij ons gekomen is om die samenwerking beter te regelen, en wat ik gezien heb van zijn toewijding, bekwaamheid en ijver, stelt mij gerust. Zijn advies kan met vertrouwen worden aanvaard.

Het Antwerps centraal bureel heeft ook nog iets mede te delen. Wij zijn namelijk verblijd geworden, sedert de pers in Noord-Nederland zo hartelijk onze kreet om geld en middelen tot hulp heeft

ondersteund door heel aardige bedragen. Die sommen kwamen zowel bij uw Nieuw Rotterdamsche Courant als bij de bankier Laane te Roosendaal in. Wij hebben een gedeelte van dit geld gebruikt voor hulp, die absoluut onmiddellijk verstrekt moest worden. De rest gaat direct in de kas van het provinciale hulpcomité van Antwerpen. Komt er nu weer geld, dan wordt dat gelijkelijk verdeeld over alle provincies. Blijft echter de belangstelling, zoals die nu is, dan zal het wel noodzakelijk blijken in Nederland een lichaam aan te wijzen, dat de verzameling van dit geld ter hand neemt. Hierover wellicht later meer. Inmiddels, die helpen wil, kan zenden aan het oude adres.

U vraagt, hoe de Duitse overheid staat tegenover de nood. Welnu, ik kan u verzekeren, niet anders dan zeer sympathiek. Natuurlijk gaat militaire noodzakelijkheid boven alles. Stelt men zich op hun standpunt, dan moet men dat billijken. Men kan echter verzekerd zijn, dat alle hulp op de bescherming van Duitse zijde rekenen kan. Maar zie slechts de bewijzen, welke het Belgian Relief Fund in haar publicaties overlegt. Ieder onbevooroordeeld persoon, die in België van deze zaken op de hoogte is, moet het bevestigen.

Er heeft zich weer iets anders op de voorgrond gesteld, en dat is de hulp, die moet worden verleend, opdat het volgende jaar een oogst mogelijk zal zijn. Zaaizaden gaan ontbreken, aardappelen teren op en het is gelukkig, dat tot stand is gekomen de samensmelting van alle lichamen op landbouwgebied in België, waarbij zich hebben gevoegd de land- en tuinbouweraren en autoriteiten voor veeteelt enz. Voorzitter hiervan is mr. Louis Caron, de president van het Belgisch landbouwcomité, en mij heeft men gevraagd als president van het Antwerps centraal bureel, naast de heer Caron voor de dagelijkse werkzaamheden mede als voorzitter te fungeren. Erevoorzitters zijn de consuls van Amerika, Spanje en Nederland. De werkzaamheden zijn gesplitst in twee hoofdgroepen. De ene, die het doel heeft de schuren, stallen en bouwgronden bruikbaar te maken, die

gedeeltelijk verwoest zijn; de tweede afdeling heeft ten doel om zaden, landbouwgereedschappen en meststoffen bijeen te brengen. Deze werkzaamheden zijn weer onderverdeeld, en wanneer ik zie de vele bekwame mannen met hun energie en bekwaamheid, waaronder mr. A. de Cocq van Rameijen, die als gedelegeerde de dagelijkse werkzaamheden leidt, gesteund en geholpen door de heer A. de Bom, chef van het departement van landbouw der provincie Antwerpen, dan twijfel ik er niet aan, of de middelen zijn aanwezig om welslagen te verzekeren. Het comité is voorlopig gevestigd beneden de vertrekken van het Antwerpse centraal bureel, Kunstlei 64, Antwerpen. Wil men meer weten, met blijdschap zullen wij iedere belangstellende op de hoogte brengen. Voor het ogenblik vragen wij slechts sympathie; een beroep op de feitelijke steun van de landbouwverenigingen in het neutrale Europa en Amerika zal binnenkort worden gedaan met volledige voorstellen en uiteenzetting van de toestand.

Verbod van sterke dranken op Belgisch gebied.

Het Belgisch Staatsblad van 17 december bevat een koninklijk besluit, waarbij elke verkoop van alcoholische dranken verboden wordt op het gedeelte van het Belgische grondgebied, dat door de Belgische en verbonden legers is bezet. Elk koffiehuis, herberg of slijterij, waar een militair in staat van dronkenschap zou worden gevonden, zal onmiddellijk voor een termijn van ten minste 15 dagen tot 3 maanden worden gesloten. Een zelfde straf zal worden toegepast op elke houder van een dranklokaal, waar drinkbare alcohol of sterke dranken zullen gevonden worden. De eigenaar of herbergier zal in dit laatste geval bovendien nog een boete kunnen ondergaan van 25 tot 200 frank; bij herhaling zal de boete op 400 frank kunnen gebracht worden.

Naar wij vernemen, hebben de vrouwen in Belgisch Limburg zich per rekest tot de Belgische minister van financiën gewend, om aan te dringen, dat de uitkeringen, die ze thans niet meer ontvangen, weer zullen worden gedaan, daar zij, nu hun echtgenoten en zoons in de oorlog zijn, alle inkomsten moeten missen.

Uit het Franse Geelboek:

Paul Cambon, Frans ambassadeur te Londen, aan minister Viviani op 2 augustus 1914: met mij sprekend over de onzijdigheid van België en die van Luxemburg, heeft de eerste staatssecretaris er mij aan herinnerd, dat de Conventie van 1867 betreffende het groothertogdom verschilde van het verdrag over België, en wel in deze zin, dat Engeland gehouden was deze laatste overeenkomst te doen eerbiedigen zonder de medewerking van de andere waarborgende mogendheden, terwijl wat Luxemburg betreft, alle mogendheden gezamenlijk moesten handelen.

De waarborging van de onzijdigheid van België wordt hier als zo belangrijk beschouwd, dat Engeland de schending daarvan door Duitsland als een casus belli zal beschouwen. Het betreft hier een specifiek Engels belang, en het is niet twijfelachtig, of de Britse regering, getrouw aan de overleveringen van haar politiek, zal er het grootste gewicht aan toekennen, zelfs indien de zakenwereld, waarop de Duitse invloed met hardnekkige pogingen vat tracht te krijgen, druk wenste uit te oefenen, om de regering te beletten met Duitsland in oorlog te geraken.”

Tekstkritiek gewenst!

Brussel, 19 december. Sedert enige weken wordt in de Duitse pers veel ophef gemaakt van stukken, ontdekt in het Belgische ministerie van oorlog, die moeten bewijzen, dat er sedert lang een Engels-

Belgische overeenkomst bestaan heeft. Met heftigheid worden deze documenten de Belgische regering voor de voeten geworpen, deze laat niet na zich tegen deze beschuldigingen te verweren en zo ontstaat een debat, waarbij natuurlijk de onpartijdige en onzijdige volkeren de belangstellende getuigen zijn, daar onwraakbare documenten, nu van alle zijden wereldkundig gemaakt, althans hem, die gewend is teksten nauwkeurig te bestuderen, een inzicht kunnen vergunnen in de oorzaken der verschrikkelijke crisis, waarin Europa zich op dit ogenblik bevindt.

Dat ook ik in dit debat iets in het midden kan brengen, dank ik aan de opmerkingen van een bekende Belgische geleerde, die door zijn hoge positie en zijn zeer speciale kennis op het gebied van documentenstudie beter dan iemand anders in staat is de juiste waarde van de geproduceerde teksten in te schatten.

Zoals de lezer zicht herinnert, gaat het in hoofdzaak over een brief, gedagtekend 10 april 1906 en geschreven aan de toenmalige minister van oorlog door de chef van de generale staf, generaal Ducarne (en niet Ducarme, zoals overal gedrukt wordt). In deze brief geeft deze laatste verslag van een onderhoud, dat hij met de Engelse luitenant-kolonel Barnardiston had inzake een mogelijke landing van Engelse troepen, die België te hulp zouden komen om dit land bij het verdedigen van zijn onafhankelijkheid te helpen.

Nu weet, sedert België bestaat, de gehele wereld dat dit land, voor het geval zijn grondgebied geschonden zou worden, steeds op Englands hulp gerekend heeft, hetzij deze schending van Franse, hetzij van Duitse zijde zou komen. Dat is geschreven in duizenden dagbladen, tijdschriften, boeken en parlementaire bescheiden, zowel van het binnen- als van het buitenland, en tot nu toe heeft nog nooit een der belanghebbende mogendheden verzet aangetekend tegen de plannen, die Engeland steeds openlijk erkend heeft en die een der

noodzakelijke gevolgen zijn van het Londense protocol van 1839, waarbij aan de ondertekenende mogendheden (Engeland, Frankrijk, Rusland, Pruisen en Oostenrijk) de plicht werd opgelegd over de onschendbaarheid van België te waken. Men zou er dan ook niet aan denken zich bezorgd te maken over het openbaar maken van stukken, die slechts een der vele wijzen bekend maken, waarop de Engelsen een bedreigd België te hulp zouden komen, indien niet de Duitse pers een bijzondere verwondering had aan de dag gelegd bij de ontdekking van dit “secret de Polichinelle” en wanneer niet de Norddeutsche Allgemeine Zeitung, de Frankfurter Zeitung (bijvoegsel 8 december) en andere half-ambtelijke bladen een facsimile van de minuut van de brief van generaal Ducarne hadden gepubliceerd, met daarnaast een vertaling.

Nu zou niemand op deze uitgave, welke tenslotte de uitoefening van een recht is, iets kunnen aanmerken, wanneer slechts de vertaling een volledig en getrouw beeld weergaf van het stuk, dat op die wijze wereldkundig moet gemaakt worden onder de Duits verstaande lezers.

Ongelukkigerwijze wordt die voorwaarde echter niet vervuld; de vertaler heeft een bijzonder voorname zin, die op het gebied van het internationaal recht van hoog belang is, en de gewichtigste van het ganse document vormt, achterwege gelaten.

Barnardiston, schrijft generaal Ducarne aan de minister van oorlog, “continua dans ce sens. Le débarquement des troupes anglaises se ferait sur la côte de France, vers Dunkerque et Calais, de façon à hâter le plus possible le mouvement. **L’entrée des Anglais en Belgique ne se ferait qu’après la violation de notre neutralité par l’Allemagne**”.¹

---

¹ De door ons vet gedrukte zin is in de rand aangebracht, met een verwijzingsteken naar deze plaats.

(Barnardiston ging in deze zin voort. De ontschepping van de Engelse troepen zou op de Franse kust bij Duinkerken en Calais geschieden, zó, dat de beweging zoveel mogelijk verhaast werd. De Engelsen zouden niet in België binnen trekken dan na de schending van onze onzijdigheid door Duitsland).

Nu komt deze laatste, allerge wichtigste zin, door ons in het vet gedrukt, in de Duitse vertaling niet voor. Het document is daardoor verminkt en de vertaling laat de lezers in onwetendheid omtrent de ware betekenis van een Engelse interventie. Weinig doet hiertoe af dat men in een commentaar, dat op de brief volgt, de zin in het Frans afdrukt, als zijnde een randnoot, zonder te zeggen waar hij zich in de tekst bevond, en dat men tracht deze zin in verband te brengen met een brief van 23 april (1912), waarmee hij niets te maken heeft. Het is volstrekt geen randnoot, het is een eenvoudige correctie, door generaal Ducarne zelf op zijn minuut aangebracht, en die, zoals vanzelf spreekt in de brief zelf, welke de minister ontving, zich bevond op de juiste plaats in de tekst, daar waar het verwijzingssteken in de marge de zin zijn plaats aanwees en waar wij hem hierboven ook inlasten.

Het is dan ook opmerkelijk, dat het Belgische gezantschap te 's Gravenhage in zijn verweernota tegen dit stuk, o.a. gedeeltelijk opgenomen in de Kölnische Zeitung, beweert, dat de bedoelde woorden door de minister van oorlog zouden geschreven zijn; niemand anders dan generaal Ducarne alleen heeft het gehele stuk geschreven. En hoe zou dit ook anders kunnen? Aan het Belgische gezantschap in 's Gravenhage zal men toch ook weten, dat de minuut van een brief niet verzonden wordt, maar bewaard blijft in de archieven van de afzender? Wilden de Duitsers zich de moeite geven, dan zouden zij de brief zelf ongetwijfeld in de archieven van het ministerie vinden, evengoed als zij de minuut in de archieven van de generale staf ontdekten.

Intussen heeft de verkeerde tekstuitleg van het Belgisch gezantschap kwaad gedaan, zoals o.a. blijkt uit de Kölnische Zeitung (middageditie van 11 december), waarin het heeft: “Het Belgische gezantschap in Den Haag doet er een goedkope aanval op door te beweren, dat de Duitse regering deze zin wegens zijn inhoud niet in het Duits heeft weergegeven. Die inhoud was: Het binnentrekken van de Engelsen in België zou eerst plaats gehad hebben wanneer de onzijdigheid van België door Duitsland geschonden was. De praktijk van de Duitse regering, zo meent het Belgische gezantschap in Den Haag, heeft daarin bestaan, dat zij tegenover de meerderheid der Duitsers onduidelijkheid ten opzichte van dit gewichtige punt heeft laten bestaan. Wij zijn vooreerst van mening, dat bij ons toch meer mensen Frans verstaan dan bij de Fransen Duits en willen er in de tweede plaats op wijzen, dat juist deze kanttekening van de hand van de Belgische minister van oorlog bewijst, dat de besprekingen van Ducarne met Barnardiston geen particuliere gesprekken geweest zijn, maar met weten en met de wil van de Belgische regering gevoerd zijn.”

Men ziet dadelijk dat van de gehele bewijsvoering van het Keulse orgaan niets was overgebleven, deze zelfs niet geschreven had kunnen worden, wanneer de Belgische diplomaten in Den Haag wat meer aan tekstkritiek hadden gedaan en de correctie van generaal Ducarne niet aan de minister hadden toegeschreven. Laten zij niet vergeten dat met het oog op de toekomst deze papierenoorlog van even groot gewicht is, als die welke nu met de vuurmonden uitgevochten wordt!

Men zendt ons een geschrift toe, getiteld: De la violation de la neutralité Belge par J. van den Heuvel, ministre d'état. Schrijver betoogt hierin met de feiten aan te tonen, dat Duitsland de onzijdigheid van België alleen heeft geschonden, omdat die schending door krijgskundige overwegingen werd geboden, in zover

Frankrijk er gedurende zijn mobilisatie door kon worden overvallen en de oorlog met alle daaraan verbonden ellende op vreemd gebied kon worden overgebracht.

Schrijver geeft als een van de bewijzen, dat de houding van Engeland ten opzichte van de onzijdigheid van België correct is geweest, een telegram van april 1913 van sir Edward Grey aan de Engelse gezant te Brussel, om aan de Belgische minister van buitenlandse zaken te worden medegedeeld. Tot de publicatie van het telegram werd de heer Van den Heuvel gemachtigd. Het luidt als volgt:

“Mijnheer de minister,

In een niet-officieel onderhoud, dat ik heden met de Belgische gezant had, heb ik gezegd vernomen te hebben dat in België de vrees bestond, dat wij de eersten zouden zijn om de onzijdigheid van België te schenden. Ik geloofde niet, dat deze vrees van de zijde van Engeland kon zijn ontstaan.

De Belgische gezant heeft mij geantwoord, dat er in Engeland, doch hij kon niet zeggen waar, sprake was geweest van de ontschepping van Engelse troepen in België, om de mogelijke zending van Duitse troepen naar Frankrijk door België te verhinderen.

Ik heb geantwoord er zeker van te zijn dat onze regering niet de eerste zou zijn om tot een dergelijke schending over te gaan; dat ik evenmin geloofde, dat enige Engelse regering de eerste zou zijn om aldus te handelen; en dat bovendien de Engelse openbare mening het nooit zou goedkeuren. Wat wij aan een overweging hebben te onderwerpen, aldus vervolgde ik, en dat was een enigszins moeilijke kwestie, was te weten wat wenselijk en noodzakelijk door ons als mogelijkheid, die de onzijdigheid van België had gewaarborgd,

gedaan moest worden, voor het geval, dat deze onzijdigheid door de een of andere mogendheid zou worden geschonden.

Indien wij daartoe het eerst overgingen en troepen naar België zouden zenden, zonden wij aan Duitsland bv. een motief aan de hand doen, om eveneens troepen in België te zenden. Wat wij met betrekking tot België en de andere onzijdige landen wensen is dit, dat de onzijdigheid niet zal worden geëerbiedigd en zolang als zij niet door een andere mogendheid zal worden geschonden, zullen wij zeker geen troepen naar onzijdig gebied zenden.”